Ti uløste problemer – KRLE og Religion og etikk

2020–2030

Av INGE ANDERSLAND (*førsteamanuensis NLA Høgskolen*, inge.andersland@nla.no) og

KNUT AUHLAND (*førsteamanuensis OsloMet*, knut.aukland@oslomet.no).

Responser av BENGT-OVE ANDREASSEN og HELJE K. SØDAL.

KRLE-faget blir regelmessig diskutert i norsk offentlighet, men noen av debattene bærer preg av hakkete plater. Med initiativtager Knut Aukland i spissen har miljøet bak KRLEpodden ønsket å gjøre noe for å løfte både KRLE og Religion og etikk videre fra de velkjente problemstillingene. Derfor lanserer vi nå en liste over ti uløste problemer for KRLE og Religion og etikk de neste ti årene, som kan lastes ned her: <https://www.krlepodden.com/tiprob>. Dette er en liste som vil være interessant og nyttig for både fagdidaktikere, lærere og studenter – ja, kanskje til og med en politiker eller byråkrat?

Å snakke om uløste problemer på denne måten har lange tradisjoner innen matematikkfaget, og det var lister av David Hilbert og The Clay Mathematics Institute «Millennium Prize Problems» som inspirerte Aukland til å dra i gang denne prosessen. Målet med å formulere og publisere en liste over faglige problemer er både å skape debatt om hvilke problemer som hører med, og å invitere til felles innsats for å løse dem. Men er det fornuftig å snakke om uløste problemer i KRLE og Religion og etikk som om det var matematikk? Vi har noen ganger vurdert å heller snakke om «store utfordringer». Samtidig finner både didaktikere og lærere stadig frem til løsninger, både praktiske og teoretiske. Derfor gir det mening å snakke om problemer som kan løses, selv om det her ikke kan bevises at en bestemt løsning er den rette.

For å utarbeide listen har vi latt et ekspertpanel svare på samme problemstilling i flere omganger, der hver runde informerer den neste – inspirert av delfimetoden.¹ Panelet ble rekruttert fra KRLEpoddens redaksjon, og bestod av lærerutdannere med ulike yrkes- og fagbakgrunner.² Listen gjenspeiler dermed også hovedsakelig et lærerutdannerblikk på fagene.

Sammen med oss som er redaktører, har panelet også bidratt med en innledende beskrivelse av hvert problem. I hovedrapporten har vi i tillegg inkludert en bruttoliste fra en tidlig fase i prosessen, med 49 ulike problemer som alle var kandidater til å komme på topp ti.

¹ Les mer om delfimetoden og hvordan vi gjennomførte vår prosess i innledningen til rapporten.

² De seks i panelet var Knut Aukland (OsloMet), Ragnhild Laird Iversen (USN), Anne Siri Kvía (OsloMet/Oslo Katedralskole), Åge Schanke (OsloMet), Andrew John Thomas (HiOF) og Heidi Hansen Tømmerås (OsloMet).

Når vi nå tar et skritt tilbake og ser på listens endelige resultat, er det liten tvil om at fagfornyelsen har satt sitt preg på deltagerne i prosessen. Både kjerneelementer og tverrfaglige tema kan gjenfinnes blant elementene. Samtidig er det uløste problemer på listen som gjenspeiler grunnstrukturer i fagene, samfunnsaktuelle tema, utvikling i basisfagene og fagdidaktiske evergreens.

TI ULØSTE PROBLEMER: KRLE & RELIGION OG ETIKK 2020–2030

1 Etikken og filosofien

Hva slags plass bør filosofien og etikken ha i fagene?

2 Metoder til utforskning

Hvilke metoder skal vi bruke til å utforske religioner og livssyn, hvorfor skal vi bruke akkurat disse, og hvordan gjør vi det i klasserommet?

3 Den sekulære faktoren

Hvordan opplever barn og unge som ikke ser religion som viktig i egne liv undervisningen, og hvordan påvirker denne gruppen undervisningen?

4 Klimakrisen

Skolen er allerede en kontekst for de som streiker for miljøet, KRLE og Religion og etikk henger etter på temaet.

5 Vurdering

Hvordan kan vi bruke de nye læreplantekstene om vurdering til å realisere en god vurderingspraksis?

6 Religionskritikk

Hvilke muligheter og utfordringer ligger i religionskritiske perspektiver i undervisningen?

7 Media

Hvordan håndtere media som ramme, innhold og studieobjekt?

8 Skole og akademia

Flere forbindelser mellom skole og akademia er nødvendig for å utvikle forskningsinformert undervisning, og en praksisnær lærerutdanning.

9 Verdensreligionsparadigmet og levd religion

Handler religionsfagene om skolereligioner som ikke finnes i virkeligheten?

10 Dyp uenighet

Spørsmålet om hvordan elevene skal kunne forholde seg til dyp uenighet, er åpent fram til vi vet mer om hva slike dype uenigheter består av og om de kan være løsbare eller ikke.

Problemene 2, 4 og 10 har en klar kobling til fagfornyelsen. Det nye kjerneelementet om utforskning av religioner og livssyn med ulike metoder reiser spørsmål som flere fagmiljøer er i gang med å arbeide med. Når det løftes frem i listen, peker det også forhåpentligvis i retning av at den gjennomsnittlige undervisningen i 2030 vil bære preg av flere metoder enn det som er typisk i dag, om vi så er på skole eller campus. Når det gjelder klimakrisen, oppfatter panelet den som en stor utfordring for etikken i våre fag. Hvordan bør vi gjøre etikk i KRLE og Religion og etikk i lys av situasjonen menneskeheten nå er i? Til sist på listen står «dyp uenighet», som gjenspeiler en formulering i kjerneelementet «Utforskning av eksistensielle spørsmål og svar». Dette begrepet har en forankring i filosofien, og et av spørsmålene nå er hvordan slike ressurser kan mobiliseres for å gjøre arbeidet med dyp uenighet systematisk og meningsfullt.

Rekkefølgen av elementene på listen gjenspeiler hvor tungt de ble vektlagt av ekspertpanelet. Det er derfor et tydelig signal når spørsmål om etikken og filosofiens plass i faget står øverst. Hvordan bør vi forstå og håndtere kombinasjonen av religionsemner på den ene siden (inkludert 'livssyn'), og etikk og filosofi på den andre? De aller fleste fagdidaktikere som arbeider med KRLE eller Religion og etikk har religionsfaglig eller teologisk bakgrunn, mens bare et lite fåtall har fagfilosofisk bakgrunn. Samtidig ser vi nå at flere av utdanningene ønsker å rekruttere denne kompetansen til sine lærerutdanninger.

Problemene knyttet til media og den sekulære faktoren kan forstås som reaksjoner på samfunnsutviklingen. Det er nå mediene som medierer mye av religionseksposeringen for unge elever i dag, utover det de møter gjennom familie og samfunnet rundt. Hva betyr dette for fagene våre?

Vurdering, religionskritikk og utvelging og presentasjon av religion er fagdidaktiske utfordringer som har blitt diskutert lenge, men de nye læreplanene har kanskje endret rammene for debatten? Panelet vårt signaliserer i hvert fall at alle disse tre emnene er noe de ønsker å håndtere bedre i fremtiden enn de gjør i dag. Til sist ser vi også at panelet erkjenner at det er et problem at gapet mellom skole og academia er så stort som det er. Hvordan kan vi i økende grad koble klasserommet på forskning og lærerutdanning, og motsatt, legge til rette for inspirasjon og innhold fra forskningen inn i undervisningen på skolen?

Når vi ser tilbake på prosessen med å lage listen vår over de ti uløste problemene, er det også noen svakheter vi ikke kommer unna. Panelet har ikke stemt frem problemer knyttet til rasisme eller urfolksproblematikk – kan det handle om at

panelet selv består av majoritetshvite personer? I den fagdidaktiske litteraturen har flere forskere satt religiøse, etniske minoritets elever i fokus, mens de hvite majoritets elevene med koblinger til protestantisk kristendom i stor grad har gått mer upåaktet hen, kanskje ubevisst definert som utenfor skolens mangfold? Mer enn en gang har vi tenkt at panelet ideelt sett burde inkludert lærere, eventuelt at det ville være interessant med en egen liste laget av lærere. Disse poengene tar vi med oss til neste runde som altså blir i 2030.

Til sammen mener vi likevel listen gir et interessant bilde av hvilke utfordringer fagene står overfor, sett fra et ekspertpanel i lærerutdanningene. Hvis vi om ti år kan si at vi forstår disse utfordringene på en bedre og klarere måte, da vil vi være veldig fornøyde.

Vi håper fagmiljøet vil ta imot listen både som utgangspunkt for å diskutere hvilke problem som hører hjemme der, hvordan de ulike problemene bør forstås, og ikke minst med forsknings- og undervisningsstrategier for hvordan de kan løses!

For vår del tror vi løsningene forutsetter godt faglig samarbeid, både på tvers av fagdidaktiske miljø og mellom aktører på ulike nivå i skoleorganisasjonen.

KOMMENTAR TIL «TI ULØSTE PROBLEMER»

Av HELJE KRINGLEBOTN SØDAL, professor, UiA. E-post: helje.k.sodal@uia.no

Takk til KRLEpoddens redaktører for problemlisten! Den er godt egnet til å skape debatt og inspirere til FOU-arbeid. Samtidig er jeg kritisk til uttrykket «uløste problemer» som minner om matematiske problemer der problemer kan løses en gang for alle. I didaktikken er det utfordringer/problemområder som en stadig må jobbe med fordi kontekst og rammevilkår endres. En slik begrepsdiskusjon er likevel underordnet det viktigste – at noen utfordrer til arbeid med konkrete, dagsaktuelle og framtidige fagdidaktiske spørsmål. Jeg vil reflektere rundt to fra listen og supplere med ett som ikke er med.

«Den sekulære faktoren» er utvilsomt blant de største utfordringene for religionsundervisningen i dag og på sikt. Her spør redaktørene om religioner og livssyn oppleves som viktig og interessant for elevene, om de oppfatter religion som et negativt og konfliktskapende fenomen, og om ikke-religiøse elever blir ivaretatt. Viktig, men hva med elever med bakgrunn fra religiøst aktive miljøer? Opplever de, som til sammen utgjør en liten minoritet, at faget ivaretar dem og det de står for? Redaktørene bekymrer seg over at elevene i utgangspunktet kanskje ikke er så opptatt av lærestoffet, men hvor spesielt og ille er det? Nytt og fremmed stoff fins i mange fag. Lærestoffet i KRLE/RE er neppe mindre elevvennlig og mer demotiverende enn stoffet i andre fag, tvert om. Kanskje utfordringen mest er læreres evne til å begrunne og motivere? Er balansen mellom innenfra- og utenfraperspektiver på religion og livssyn god? Hvordan balansere mellom samtidige og

historiske innfallsvinkler, og mellom kulturelle og individuelle tilnærminger? Og hva med lærerne? De er ikke unntatt sekulariseringen og kan ha vanskelig for å forstå og formidle hva tro betyr i menneskers liv og i samfunnslivet nå og før. Det bør undersøkes nærmere.

Mye taler for at religion i media blir viktigere de neste årene og bør ha god plass i faget. I tillegg til det redaktørene skriver, vil jeg framheve media som en sentral kilde til religiøst liv, men også som kilde til stereotypisering og vrangforestillinger om religion og religiøse mennesker, og til konspirasjonsteorier der religion eller livssyn er involvert. Arbeid med medialisert religion kan fungere motiverende, og er godt egnet til tverrfaglighet i tillegg til oppøving i kildekritikk. Tverrfaglighet og KRLE/RE er forbausende lavt prioritert på listen. Hvem tar tak i det?

Kunnskapsløftet 2020 gir lærere større handlingsrom enn før. Det krever høy fagkunnskap, yrkesetisk bevissthet, holdningsarbeid og profesjonalitet, ikke minst når lærestoffet har stor eksistensiell og kulturell betydning. Åpenhets- og prioriteringsutfordringer er likevel ikke på listen. Det overrasker. Hvilke nye yrkesetiske utfordringer skaper K2020? Hvordan konkretiseres skolens verdigrunnlag og overordnet del i KRLE/RE? Hvordan ser gode lokale læreplaner ut, og hvem bør delta i planprosessene? Hva med felles referanserammer i dette faget? Hvordan blir læremiddelsituasjonen i tiden framover, og hvordan kan en unngå at læremidlene blir styrende?

Det er nok å ta fatt i på skoler og forskningsinstitusjoner de neste ti årene, fra denne listen eller andre tematikker.

KOMMENTAR TIL «TI ULØSTE PROBLEMER»

*Av BENGT-OVE ANDREASSEN, professor, UiT Norges arktiske universitet.
E-post: bengt.ove.andreassen@uit.no*

Å gi en kort kommentar til *10 uløste problemer i KRLE og Religion og etikk 2020–2030* viste seg utfordrende. Skal jeg fokusere på innhold i punktene eller på prosess? Eller på det jeg savner på lista? Eksempelvis et totalt fravær av «problemer» som refererer til den norske skoles forpliktelse til å integrere kunnskaper om samer og nasjonale minoriteter. For meg er det interessant. Det samme gjelder tema som rasisme og homofili, som initiativtakerne selv nevner. Det er interessant – og problematisk – dersom slike tema ikke oppfattes som «problemer» i denne sammenheng. Lista i seg selv består av «problemer» som handler om innhold i faget, arbeidsmåter og strukturelle sider. De er slik sett ulike og krever ulik tilnærming om de skal «løses». Samtidig er det ikke vanskelig å være enig i at de «problemene» som nevnes, viser kompleksiteten i religionsundervisning og religionsdidaktikk.

Målsetningen med prosjektet har blant annet vært å legge til rette for en fagdebatt som illustrerer religionsfagenes kompleksitet som kan være bevisstgjørende både for religionsdidaktikere, religionslærere og studenter som er framtidige religionslærere. Like fullt, for å få til en god og bevisstgjørende fagdebatt kreves en viss struktur, slik at de som inngår i den, snakker om det samme. De ulike «problemene» presenteres saklig og ryddig, men jeg er usikker hvordan prosjektgruppa vil at vi skal forholde oss til denne lista, og hvordan de tenker at denne fagdebatten skal foregå i tida framover. Det eneste initiativtakerne forplikter seg til er å lage en ny liste i 2030. Jeg mener det er for defensivt.

Når dette nå presenteres i *Prismet*, kunne jeg derfor tenkt meg at initiativtakerne kunne vært tydeligere på en retning for fagdebatten de vil initiere, og ikke bare invitere til to-og-femti-plukk-opp. For min del er det vel så stimulerende å lese noen klart avgrensede faglige innspill med klar retning, intensjoner og implikasjoner, som å bli stilt overfor en rekke ulike kjente og nye dilemma eller problemstillinger. Å gå inn i en fagdebatt om disse problemene krever at involverte tar stilling til dem, og dermed også må gjøre prioriteringer som får konsekvenser. Det vil kunne skape mulig uenighet, men også få fram viktige nyanser. En slik fagdebatt er krevende, fordi det vil hele tida være noe som står på spill. Det hadde derfor vært forfriskende dersom initiativtakerne hadde kastet hansken og argumentert for en løsning på et eller flere av problemene de løfter fram, og slik eksemplifisert hvordan fagdebatten i kjølvannet av prosjektet kunne artet seg.